

УДК. 347.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.11>

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Логінова М.В.,

*викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5608-9911>
e-mail: marinaloginova.dduvs@gmail.com*

Логінова М.В. Правовий захист співробітників поліції.

У статті досліджено окремі аспекти правового захисту співробітників поліції. Зокрема, звернено увагу на важливих аспектах щодо права на захист честі та гідності поліцейського. Зазначається, що одним із важливих і необхідних державних інститутів у сучасних умовах є Національна поліція України, яка займає одну з ключових позицій, виконуючи функцію правоохоронних органів та виконуючи досить широкий спектр завдань із захисту прав та свободи громадян, тому правовий захист працівників цієї цінності відіграє важливу роль в установі. Проте на сьогоднішній день правовий захист поліцейських залишається невирішеною проблемою, яка створює перешкоди для розвитку та утвердження стабільності в суспільстві. При аналізі чинного національного законодавства у сфері правового захисту працівників Національної поліції України встановлено, що незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, які регулюють правовий захист працівників правоохоронних органів та членів їх сімей, звертається увага на декларативність норм та факультативність їх реалізації, а також відсутність єдиного підходу до правового регулювання соціального захисту досліджуваної категорії працівників. Як наслідок, незважаючи на те, що правовий захист працівників Національної поліції України передбачено низкою нормативно-правових актів, багато питань залишаються невирішеними, особливо в сучасних умовах. Зазначається, що незважаючи на низку позитивних змін щодо реформування системи поліції в Україні, необхідно приділяти більше уваги соціальному та правовому захисту та прогалинам національного законодавства, усунення яких дасть шанс забезпечити повноцінне функціонування новостворених та реформованих підрозділів Національної поліції України. Завдання реформування полягає насамперед у тому, щоб забезпечити узгодженість між завданнями та функціями, структурою та кадрами та ресурсним забезпеченням. Серед інших важливих питань – справедлива оплата праці українських поліцейських, адже від їх мотивації безпосередньо залежить безпека громадян та рівень розкриття злочинів. Тому їхня оплата має відповідати сучасним загрозам і реаліям, забезпечувати стабільність, а гарантувати це може лише закон.

Ключові слова: Національна поліція України, право на захист, честь та гідність, правовий захист, Конституційні права.

Loginova M. Legal protection of police employees.

The article examines certain aspects of the legal protection of police officers. In particular, attention was paid to important aspects regarding the right to protect the honor and dignity of a police officer. It is noted that one of the important and necessary state institutions in modern conditions is the National Police of Ukraine, which occupies one of the key positions, performing the function of law enforcement agencies and performing a fairly wide range of tasks to protect the rights and freedom of citizens, therefore the legal protection of employees of this value plays an important role in the institution. However, to date, the legal protection of police officers remains an unsolved problem that creates obstacles to the development and establishment of stability in society. When analyzing the current national legislation in the field of legal protection of employees of the National Police of Ukraine, it was established that despite the large number of normative legal acts that regulate the legal protection of law enforcement officers and their family members, attention is drawn to the declarative nature of the norms and the optionality of their implementation, as well as the lack of a unified approach to the legal regulation of social protection of the studied category of employees. As a result, despite the fact that the legal protection of employees of the National Police of

Ukraine is provided for by a number of normative legal acts, many issues remain unresolved, especially in modern conditions. It is noted that despite a number of positive changes regarding the reform of the police system in Ukraine, it is necessary to pay more attention to social and legal protection and gaps in the national legislation, the elimination of which will give a chance to ensure the full functioning of the newly created and reformed units of the National Police of Ukraine. The task of reform is primarily to ensure consistency between tasks and functions, structure and personnel, and resource provision. Among other important issues is the fair remuneration of Ukrainian police officers, because the safety of citizens and the level of crime detection directly depend on their motivation. Therefore, their payment must correspond to modern threats and realities, ensure stability, and only the law can guarantee this.

Key words: National Police of Ukraine, right to protection, honor and dignity, legal protection, Constitutional rights.

Стан опрацювання цієї проблематики: В процесі розвитку суспільства вкрай актуальним питанням стає напрямком щодо правового захисту поліцейського. Так, нерідко можна стати свідком посягання на поліцейських з боку громадян та досить часто такі посягання торкаються честі та гідності працівника поліції. В цьому контексті, вкрай відверто, можна відмітити, що за вказаним напрямком працівники поліції є незахищеними. Вказана тема є актуальною та останнім часом набуває ще більшої актуальності. Питанню щодо окремих аспектів правового захисту співробітників поліції стали публікації провідних науковців серед яких О. Березанський, О. Козаченко, В. Мисливський, В. Навроцька, Є. Стрельцов, А. Сердюк, В. Захарчук, П. Хряпінський та інших вчених.

Метою статті є дослідження особливостей правового захисту співробітників поліції з точки зору вивчення механізмів вказаного захисту.

Виклад основного матеріалу. Справедливо відмітити, що захист працівників поліції у цьому напрямку сильно ускладнюється тим, що у чинному законодавстві України відсутнє нормативне закріплення понять «честь» і «гідність», а також не встановлені відмінності між ними. Захист честі та гідності особи на державному рівні та надання кожній людині «правової захищеності» з боку органів влади в Україні ще не стали гарантією недоторканності особи.

У основному законі України, Конституції України, чітко визначено, що, всі люди є вільними і рівними у своїх гідності та правах (ст. 21), що кожен має право на повагу до його гідності (ст. 28), зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, ніхто не має права зазіхати на права та свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68). У ст. 3 Конституції України визначено, що «людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1, с. 9]. Честь і гідність є важливими нематеріальними благами, певною соціальною оцінкою особи, яка визначається поведінкою, діями та професійною діяльністю. «Честь і гідність громадян – особисті, невід'ємні від особи немайнові блага, що охороняються як цивільним, так і кримінальним правом. Враховується, що честь – це певна соціальна оцінка громадянина, об'єктивне ставлення до нього, яке утворює його матеріальну і ділову репутацію. Гідність – це усвідомлення особою своїх якостей, здібностей, світогляду і суспільного значення» [1, с. 15].

Право на захист честі та гідності закріплено як у національних нормативно-правових актах, так і в низці міжнародних правових документів, зокрема в Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.), Мінімальних стандартних правилах поводження з в'язнями (1955 р.) та інших [2, с. 3]. Отже, право на честь і гідність є основним конституційним правом людини. Уявлення про рівну гідність усіх людей є основоположним фундаментом їх рівноправності та перешкодою для встановлення необґрунтованих привілеїв чи обмежень стосовно окремих осіб.

Побудова громадянського суспільства в Україні не можлива без належної системи правового захисту честі та гідності особи [3, с. 5].

На сьогодні питання охорони і захисту честі та гідності людини знаходяться під юрисдикцією цивільного законодавства України, яке обмежує правову базу такого захисту. Головна проблема полягає в тому, що чинне національне законодавство не містить визначення понять «гідність» і «честь». У більшості випадків учені визнають їх як морально-етичні категорії. Вчені – фахівці з цивільного права використовують різну правову характеристику, в одних випадках визнаючи честь і гідність елементами правоздатності, а в інших – особливим суб'єктивним правом людини [4, с. 2].

Правовий захист працівників поліції у напрямку захисту честі та гідності особи є чітко визначений у чинному кримінальному законодавстві України. Кримінальний кодекс України має розділ 3 «Злочи-

ни проти волі, честі та гідності особи», в якому у ст. 146–151 закріплюється кримінальна відповідальність за подібні злочини, однак ці статті є загальними та недеталізованими [5, с. 25]. Варто відзначити, що у Кримінальному кодексі України, який був чинний до 2002 року, у ст. 125 була передбачена відповідальність за наклеп, у ст. 126 – за образу. За відсутності кваліфікуючих ознак наклеп вважався злочином, який не мав великої суспільної небезпеки, а справи за звинуваченням у його здійсненні прирівнювалися до справ приватного обвинувачення. Однак у процесі розробки чинного нині КК України було прийнято рішення не включати до його змісту статтю про наклеп з огляду на те, що наклеп є різновидом поширення неправдивих відомостей, які принижують честь і гідність людини, що має тягти за собою цивільну відповідальність та належати до предмета регулювання цивільного права. У ст. 28 і 32 Конституції України, ст. 297 і 299 Цивільного кодексу України закріплюється право кожного на повагу до його честі та гідності. Якщо такі права порушені, особа може звернутися до суду з позовом про захист честі та гідності, які за ст. 201 Цивільного кодексу України належать до немайнових благ і охороняються цивільним законодавством.

Досліджуване нами питання видається досить актуальним для працівників поліції, робота останніх реалізується у досить складних умовах та супроводжується значним психологічним навантаженням та спротивом з боку правопорушників. Так, працівник поліції не є забезпеченим належним чином у процесі виконання службових обов'язків у зв'язку з неналежним врегулюванням чинного законодавства за даним напрямком та не відповідає тим вимогам, які пред'являє криміногенна ситуація та соціально-політична обстановка в Україні, а тому потребує невідкладного вдосконалення [6, с. 8].

З огляду на це необхідно активізувати кадрову роботу в органах поліції, переглянути основні напрямки виховної роботи з персоналом. Порядок прийому кандидатів на службу в поліцію необхідно здійснювати відповідно до вимог ст. 81 закону України «Про Національну поліцію», необхідно визначити професійний статус кожної посади і не лише вимагати від працівника поліції відповідати займаний посаді, а й морально та матеріально підтримувати і захищати його. Питання правового захисту працівників поліції в інших нормативно-правових актах належним чином не врегульовані, а також не знайшли свого висвітлення в наукових дослідженнях.

Реальний захист честі та гідності працівників поліції у практичній діяльності фактично ігнорується і керівниками органів поліції, і спеціальними структурними підрозділами й організаціями, такими як внутрішня безпека, юридична (правова) служба органів поліції, профспілки, управління забезпечення прав людини. У зверненнях, що нерідко надходять до керівників органів поліції, наявна інформація щодо неправомірної поведінки поліцейських, інколи висувуються обвинувачення у вчиненні тяжких злочинів. Найбільше надходить повідомлень про дисциплінарні проступки й аморальну поведінку, що свідчить про негативні ділові та моральні якості працівників поліції. Такі звернення безпосередньо зачіпають честь і гідність поліцейських. По кожному з таких звернень проводиться ретельна перевірка та службові розслідування. У більшості висунуті звинувачення не підтверджуються, що відмічається у висновку, який направляється «потерпілому» [7, с. 68].

Працівнику поліції не пояснюють, що він має право на захист честі та гідності в судовому порядку, на відшкодування моральних збитків, на відновлення порушених унаслідок такого звернення особистих прав. Не буде ніякого реагування на захист честі та гідності працівника поліції і з боку його керівництва та відповідних структурних підрозділів поліції. Особа, яка надала необ'єктивну інформацію стосовно працівника поліції та фактично звела на нього наклеп, принизила його честь і гідність, залишається безкарною. «Слід нормативно закріпити право осіб, щодо яких проводиться службове розслідування, на честь, гідність і повагу до особистості та конкретизувати обов'язок посадової особи, яка призначає службове розслідування за матеріалами, в якому містяться відомості, що стосуються честі і гідності працівників, вживати усіх передбачених законодавством заходів щодо охорони зазначених прав працівників» [7, с. 69].

У сучасних умовах через брак належної культури населення та низький авторитет поліцейських останні зазнають «підвищеного рівня образу» від оточення. Доцільно, щоб діяльність підрозділів Управління внутрішньої безпеки Національної поліції була більш зорієнтована на захист особи поліцейського, його честі та гідності, а не навпаки, адже від протиправних посягань, насамперед, страждає внутрішня сторона поліцейського – його самооцінка. Це пояснюється тим, що на перший план виходить внутрішня (суб'єктивна) оцінка поліцейським своєї власної цінності, яка базується на схваленій більшою частиною суспільства, самосвідомості громадян та очікуваній повазі з їх боку. Тому доки в державі не буде розроблений дієвий механізм належної охороничесті та гідності працівника поліції, не буде і поваги та виконання належним чином законних вимог останнього. Тобто честь,

яка являє собою оцінку особи поліцейським суспільством у процесі життєдіяльності, буде страждати від протиправних посягань.

Осмилення своєї гідності залежить від оцінки власних особистих рис та якостей, які кожен поліцейський повинен у собі виховувати, а поняття та відчуття честі, навпаки, відбувається під впливом суспільної думки, яка залежить від гідності окремого працівника Національної поліції. Підтримання належного балансу цих понять повинно здійснювати Управління внутрішньої безпеки. Не треба також забувати і про особистісні риси та повагу до себе працівника поліції, який через свою поведінку, внутрішню цінність і оцінку себе як поліцейського повинен подавати належний приклад оточуючим для поваги до себе, своєї честі та гідності з боку суспільства. Від кожної сторони однаковою мірою залежить загальний рівень поваги.

Радикальні зміни в українському суспільстві дали підстави для переосмилення людських цінностей, особливо таких, як життя людини, її честь і гідність. Це новий поштовх для переосмилення свого ставлення до головних цінностей суспільства.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що проблематика забезпечення охорони честі та гідності кримінально-правовими засобами зумовлена тим, що ці питання сьогодні в нашій державі регулюються саме нормами цивільного законодавства недостатньо, воно не забезпечує в повній мірі конституційне право громадянина на захист честі та гідності. Вважаю, що необхідно розглядати наклеп і образ як злочини проти честі та гідності особи, вивести цю категорію з тіні цивільного законодавства, а також надати чітке законодавче розмежування понять «честь» і «гідність».

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини: Міжнародно-правовий документ від 10.12.1948 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1948. Ст. 30.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Міжнародно-правовий документ від 16.12.1966 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1973. Ст. 31.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародно-правовий документ від 16.12.1966 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1973. Ст. 53.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. Ст. 25-26. Ст. 131.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
7. Єпішко І.С. Правовий захист поліцейських. *Право і Безпека*. 2017. № 3. С. 67–71.